

a képen ábrázolt vérszerződés-jelenettel, amely Wenzel szerint az első nemzeti konstitúció képe, megpecsételése a vezérek öt pontban megfogalmazott szerződésének. Leírása szerint a pusztaszeri gyűlés az első „népgyülekezet” („ein Vorbild der späteren Reichstage”). Az alapítás történetéhez tartozik Szent István megkoronázása, amely az ország lakosaival és főembereivel kötött „új frigy”, míg a magyar jogfejlődés csúcspontja az Aranybulla. Az e témához tartozó Geiger-rajz címe: *II. Endre átadja az egybegyűlt magyarországi rendeknek az arany bullát 1222*⁵²¹ (I/84. kép). Annak ellenére, hogy a Geiger–Wenzel-féle mű kiadása a 17. szám után megakadt, a sorozat rendkívüli sikert aratott, s még az 1870-es években is újabb, némileg más kontextusba rendezett formában többször megjelent.⁵²²

A jogfejlődés Wenzel-féle rajzához illeszkedett Magyarország nemzetiségi viszonyainak, valamint a csatlakozott országoknak a története is. A béke megtartása érdekében az uralkodóknak is alkalmazkodniuk kell a nemzet ősjelleméhez, annál is inkább, mivel a magyar ősjellem különös tisztelettel fordul „a király szentesített személye és a királyi család” felé (Wenzel kiemelése). Az uralkodóhoz fűződő lojalitáson túl Wenzel hangsúlyozza a magyar történelmi jogok elsődlegességét, szerinte a magyarok támogatása az egyik alapja a Habsburg-ház uralmának. Ennek példájául a marchfeldi csata eseményeit hozza fel (XVI. fejezet: „A magyarok első érintkezése a Habsburgi házzal, 1278 aug. 26”). Mint írja: „az itt kivítt győzelem révén a Habsburgok számára az ausztriai és stájer hercegség biztosítva volt.”⁵²³ A Hormayr-féle birodalmi patriotizmus tehát olyan szemléleti keretnek bizonyult, amely kiindulási alapul szolgált, s újabb hangsúlyok megjelenéséhez vezetett a modern magyar történelmi festészet kialakulásának folyamatában. Hatását különösen az 1820–1830-as években a szélesebb nyilvánosság számára készült alkotásokon, például Peter Krafft történelmi és ceremóniaképein lehet megragadni. A tematikai önállósuláshoz, amely előfeltétele volt az önálló magyar ábrázolási kánon kialakulásának, jelentősen hozzájárultak a folyóirat-illusztrációk, köztük Kisfaludy Károly *Aurorájának* metszetei (1823–1837), amelyek a magyar történelmi témák népszerűsítésére törekedtek.

A nemesi nemzet történelmi képei: az *Aurora*-kör

Bár egy 1806-os leírás szerint Wándza Mihály már ekkor sokalakos festményen örökítette meg, amint Mátyás király Bécsújhely ostromolja,⁵²⁴ a nemzeti történelem eseményeit, emblematikus helyszíneit és jelentős szereplőit ezekben az évtizedekben leggyakrabban a könyvillusztrációk jelenítették meg. A 18–19. század fordulójának európai könyvkiadásában kibontakozó műfaji sokféleség alapját az olvasási szokásoknak a 18. század második felében meginduló változása teremtette meg. A művelődésnek, a szórakoztatásnak, a morális, a hazafias és a gyakorlati életre nevelésnek, a tudományos és képzőművészeti ismeretterjesztésnek, a vallási és politikai nézetek közvetítésének egyre több területét hódította meg a könyv. A megszáporodott könyvillusztrációk között nagy számban szerepeltek történelmi érdekű lapok is, melyek nemcsak a történetírók munkáit tették szemléletessé, hanem az életrajzgyűjteményeket, a topográfiai, honismereti munkákat, az ifjúsági kiadványokat, a rege- és mondagyűjteményeket, a kalendáriumokat és almanachokat, illetve a cselekmény színteréül történelmi környezetet választó szórakoztató irodalmi alkotásokat, regényeket is.

A hazai történelemmel foglalkozó illusztrált munkák közül a honi írókra és művészekre Fessler Ignác Aurél történetíró könyvei tették a legnagyobb hatást. Az 1790-es évek közepétől Németországban több kötetben megjelent, 1808–1809-ben újabb kiadásokat megért, majd az 1810-es években magyarra is lefordított munkáinak rézmetszetei között arcképeket és történelmi jeleneteket egyaránt találunk. Történelmi események ábrázolásai díszítették az első hazai, magyar nyelvű életrajzgyűjteményt, Kölesy Vince és Melczer Jakab 1815–1816-ban, négy kötetben Pesten megjelentetett *Nemzeti Plutarkusát*, mely uralkodók, politikusok, hadvezérek mellett a nemzeti kultúra számos kiemelkedő képviselőjét is bemutatta. Az első kötet címlapelőzéke – Buck József rajza után készült metszet – a Janus Pannonius holttesténél könnyekre fakadó Mátyás királyt ábrázolta (I/85. kép). A pécsi rajziskola vezetője e képen szakított azzal a hagyománnyal, amely a történelmi ábrázolásokon elsősorban kiemelkedő

jelentőségű eseményeket – csatákat, békekötéseket, koronázásokat stb. – mutat be. Ezek helyett a honi művelődés fontosságát hangsúlyozó életképi jelenetet választott, amely a kor könyvillusztrációiban egyre népszerűbbé váló történeti zsáner műfajába tartozott, akárcsak az a korábban említett rézmetszet, amely Fessler történeti munkáját díszítette, s amely a gyermek Imre herceget Gellért püspök gondjaira bízó István királyt és Gizellát ábrázolja.⁵²⁵

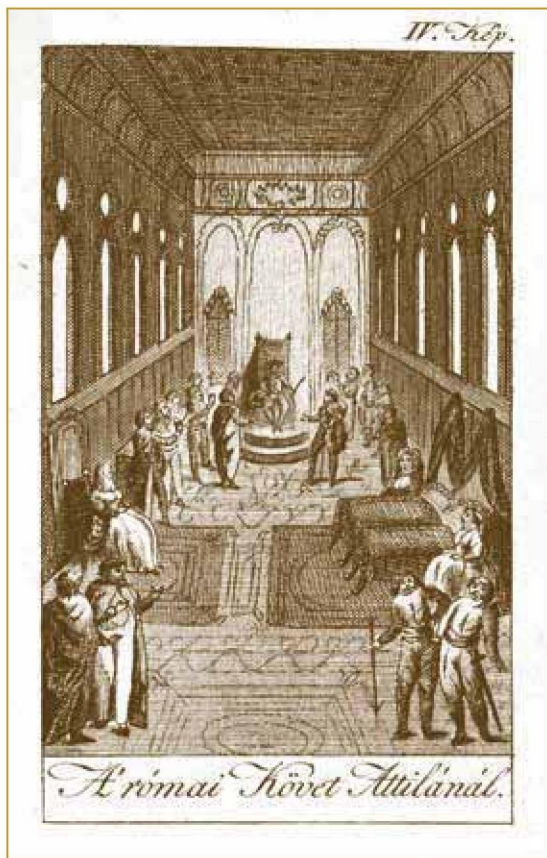
Az irodalmi almanachok virágzása Magyarországon a külföldi példákhoz (*Almanach des Muses*, Páris, 1765; *Musenalmnach*, Göttingen, 1770) képest jó fél évszázados késéssel, az 1820-as években következett be, a magyar nyelvű előzmények azonban

I/85 ■ Buck József – Johann Georg Mansfeld: *Mátyás király Janus Pannonius holttesténél*. Illusztráció a *Nemzeti Plutarkus* című könyvből, 1815

évtizedekkel korábbra nyúlnak vissza. A Trattner Mátyás pesti nyomdájában 1795-ben és 1796-ban megjelent *Magyar Zsebalmanak* Ludwig Albrecht Gebhardi, illetve Szekér Joachim Magyarország történetét ismertető munkáiból közölt részleteket. A leírásokat Attila és a hunok történetéből vett négy jelenet (I/86. kép), a honfoglaló vezéreket és Gézát ábrázoló nyolc illusztráció, illetve három divatkép és egy allegorikus pesti látkép díszítette. Az illusztrációk minősége meg sem közelítette azokat a bécsi és hazai mesterek által készített kiváló rézmetszetteket, amelyek az 1820-as évek irodalmi almanachjait díszítik, a képek mennyisége azonban már ekkor számottevő volt.⁵²⁶ Ettől kezdve vált a nemzeti történelem eseményeinek és kiemelkedő szereplőinek programszerű bemutatása a hazai almanachirodalom megszokott tematikájává.⁵²⁷

A pesti Julius Stephan Zerffi kiadó és a bécsi Franz Habermann által szerkesztett, 1821-ben Pesten megjelentetett *Vaterländischer Almanach für Ungarn* számos hazai vonatkozású verset és írást – köztük a korai magyar történelmet ismertető hosszabb tanulmányt, illetve Szent László és Ákos kun vezér harcát bemutató költeményt – közölt. A hazai történelemhez és művelődéshez kapcsolódott az almanachot díszítő mindhárom illusztráció is. A Lehnhardt Sámuel és Kaerling (Kärgling) János Tóbiás pesti művészek által készített egyik rézmetszet Schedius Lajos esztétikaprofesszornak Albrecht Dürer apjával foglalkozó írását illusztrálta, s annak a péceli Ráday-könyvtárban található festménynek volt a másolata, mely a hagyomány szerint az Ajtósról származó idősebb Dürert ábrázolta. Tanulmányában Schedius a magyar kultúra külföldi bírálói által gyakran hangoztatott nemzetkarakterológiai toposzt – hogy tudniillik a magyarok a tudományok és művészetek gyakorlására nem, csak a háborúzásra alkalmasak – a hazai származású tudósok és művészek felsorolásával igyekszik cáfolni. Egy másik lap, mely a Volturno vízből egy fiatal katonát kimentő Nagy Lajos királyt ábrázolta (I/87. kép), az uralkodó bátorságát, harci erényeit hangsúlyozta. A korabeli osztrák történeti festészet pietista szemléletével összhangban a keresztényi erényeket – itt a megbocsátását – emelte ki a Szent István és az orgyilkos történetét bemu-

I/86 ■ A római követ Attilánál. Illusztráció a *Magyar Zsebalmanak*ból, 1795

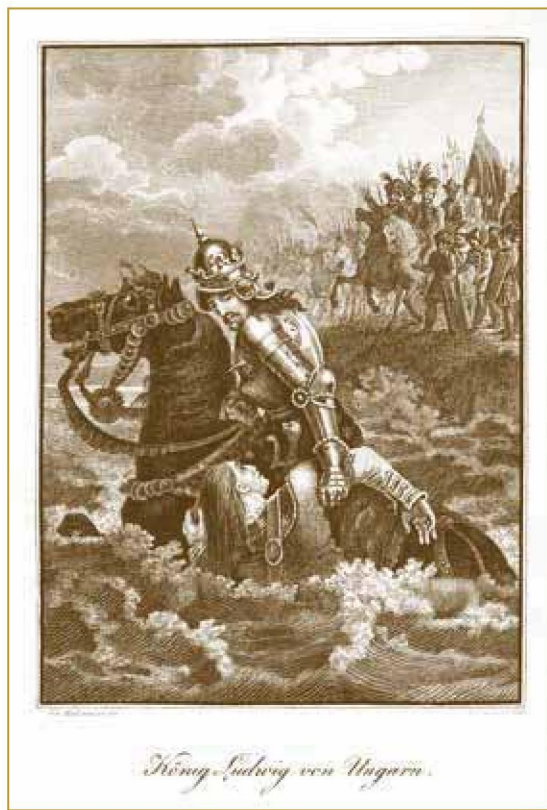
tató metszet. Hasonló felfogás jelenik majd meg az esztergomi *Uránia Nemzeti Almanach* illusztrációján is, mely a szegényeknek alamizsnát osztó Szent Istvánt ábrázolta (1828). Ezek a képek – éppúgy, mint az Imre herceg és Gellért püspök találkozását bemutató metszet – a vallási téma szekularizálódásának jeleként a szent királyok életének bensőségebb, emberközelibb jeleneteit mutatták be.

1820-ban Kultsár István egyik cikkében a nemzeti érdekű hazai irodalmi almanachok hiányára hívta fel a figyelmet.⁵²⁸ A következő években két szerkesztő is magyar nyelvű illusztrált kiadvánnyal jelent meg a könyvpiacra: Igaz Sámuel 1821-ben Bécsben kiadott *Zsebkönyvével* (később *Hébe*), Kisfaludy Károly pedig 1822-től megjelenő *Aurorájával*. Azzal, hogy a magyarországi almanachirodalom jelentős elmaradásban van a német nyelvterülettel

szemben, az almanachok szerkesztői – mint Igaz Sámuel egy újsághirdetésében és kiadványa előszavában hangsúlyozta is – tisztában voltak. S azzal is, hogy a kiadványoknak nemcsak korszerű irodalmi tartalmakat kell hordozniuk, hanem gyönyörkedtőnek és díszesnek is kell lenniük. Ezt a célt szolgálták a sokszor nagy költséggel készített, többnyire a közölt irodalmi szöveghez illeszkedő, azt értelmező illusztrációk.

Igaz Sámuel, bár szerkesztői elveiben közel állt a Kazinczy-kör klasszicizmusához, nemzeti tárgyú szövegeket és metszeteket is közreadott. Almanachja első kötetét a tokaji hegyet ábrázoló címlapvignetta és egy 16. századi, a császári gyűjteményben lévő Mátyás király-képmás metszete díszítette. Az ikonográfiai típus korabeli népszerűségét jelzi, hogy a festményről készült lapot Fessler Ignác Aurél is

I/87 ■ Franz Habermann – Josef Axmann: *Nagy Lajos király egy magyar vitézt ment ki a Voltornóból*. Illusztráció a *Vaterländischer Almanach für Ungarn*ból, 1821

felhasználta a Magyarország történetét ismertető sorozatában,⁵²⁹ s hogy ugyanezt az ábrázolást megtaláljuk Ehrenreich Sándor Ádám 1823-ban indított népszerű történeti portrészorozatában is.⁵³⁰

Igaz Sámuel *Zsebkönyve* 1823. évi kötetében Déva várának látképét és Zách Klára tragikus történetét feldolgozó metszetet tett közzé. Utóbbi a 19. századi hazai irodalomban és képzőművészetben gyakran felbukkanó téma első önálló képi megfogalmazása volt. A hazai romantikus könyvillusztráció egyik emblematis képvé vált ábrázolás előképét Ludwig Schnorr von Carolsfeld készítette. A nemzeti történelem eseményeit, helyszíneit, kiemelkedő személyiségeit mutatták be a Hunyadi Jánost és Szilágyi Erzsébetet (1822), Szent Lászlót, illetve Gara Miklóst, Mária királynőt és Erzsébet királynét (1823) ábrázoló történeti jelenetek. A hajdani törökellenes harcok színterei és hősei is képek és elbeszélések témái lettek. Ilyen volt például Világosvár látképe (1824) vagy Lévának egy 17. századi geometriai tankönyv⁵³¹ metszete nyomán készült nézete (1826), illetve a török elleni harcokban ugyanitt elesett báró Koháry István képmása. Kazinczy Ferenc *Vajda-Hunyadon* című versében (1823) a vár 15. századi fénykorát idézte fel.

Igaz Sámuel *Hébéjében* a hazai művelődés eseményeinek is szentelt képi ábrázolásokat. 1823-ban a napóleoni háborúknban elesett zempléni vitézek sátoraljaúj helyi emlékművének tervéről közölt képet, 1825-ben pedig Ferenczy István *A Szép Mesterségek kezdete (A pásztorleányka)* című szobráról (I/156. kép) mellékelte rézmetszetet. Ugyanebben az évben adta közre azt az emléklapot is, amellyel Kazinczy Ferenc irodalmi munkásságának ötvenéves jubileumát köszöntötte (1825), s melyet a széphalmi költő fiktív mellszobra díszített.⁵³²

Kisfaludy Károly 1822-től *Aurora* címmel megjelenő „hazai almanach”-jában hangsúlyosabban és programszerűbben törekedett a nemzeti múlt kiemelkedő hőseiről és eseményeiről szóló írások és képek közreadására, mint a *Hébe*.⁵³³ Kisfaludy érdeklődése a nemzeti történelem iránt korán megnyilatkozott: az 1810-es évek végén Fessler Ignác Aurél említett könyveinek hatására egy több mint száz metszettel illusztrált történeti munka kiadását vette tervbe. 1819-ben Pesten bemutatott színda-

1/88 ■ Kisfaludy Károly – Michael Hofmann: *Árpád pajzsra emeltetése*. Illusztráció az *Aurorából*, 1826

rabja, *A tatárok Magyarországon* című „eredeti vitézi játék” sikere után a másoláselvű klasszicizmussal szembehelyezkedő, eredetiségelvű irodalmi romantika vezérévé vált, almanachjában – egy-két uralkodóportré és allegória kivételével – szinte kizárólag az irodalmi anyaghoz kapcsolódó illusztrációkat adott közre. Feltételezések szerint a képekhez ő maga készített a metszők, illusztrátorok számára vázlatokat. Kisfaludy törekvése „a hazai történetből összeszedett scénák” közreadására Joseph von Hormayr említett programjával rokonítható. Thaisz András – hivatkozva az 1821-ben a *Tudományos Gyűjteményben* ismertetett Hormayr–Collin-féle tervre – arra biztatta a magyar művészeket, hogy alkotásaikon a nemzeti történelemből vett jeleneteket ábrázoljanak.⁵³⁴ A Hormayr által képviselt összbirodalmi szemlélet elevenségét jelzi, hogy a Habsburg birodalmi panteonban helyet kapó szigetvári hős, Zrínyi Miklós portréjával, illetve önfeláldozó tettének ábrázolásá-

I/89 ■ Melegh Gábor – Joseph Steinmüller: *Hedvig*. Illusztráció az *Aurorából*, 1830

val a 19. század elején sokkal több osztrák,⁵³⁵ mint magyar kiadványban találkozunk.

A 19. századi hazai történeti festészet témáinak és ikonográfiai típusainak⁵³⁶ megteremtésében jelentős szerepet játszó *Aurora* metszetei a honi tájakhoz kapcsolódó mondákat, regéket (Csobáncz, Tátika, Somló), illetve a nemzeti történelem eseményeivel foglalkozó írásokat illusztráltak (Árpád, Árpád pajzsra emeltetése, Augsburgi ütközet, László Cserhalmon, Endre és Béla, Aradi gyűlés, Dobozi stb., I/83., I/88., I/90. kép). A romantikus irodalom által megteremtett nemzeti eposz jelentőségének felismerésével párhuzamosan megjelentek az almanachban a hozzájuk kapcsolódó képek is: az 1828. évi *Aurora* öt metszete Vörösmarty Mihály *Zalán futása* című (1825), a honfoglalás korát felelevenítő hőskölteményét illusztrálta.

A pesti német almanachhoz és a *Hébéhez* hasonlóan az *Aurora* illusztrációi között is találunk olyanokat, melyek a nemzeti művelődés fontossá-

gát általánosságban is hangsúlyozták, nemegyszer allegóriák formájában. Az 1824. évi *Aurora* címlapelőzőkén Magyarország géniusza „szeliden bájleplét lebbenti el a’ szép művészetek’: tudniillik költés’, muzsika’ és rajzolás’ géniuszairól”. Az 1827. évi kötet Moritz von Schwind által rajzolt illusztrációján pedig a hazaszeretetet jelképező nőalak segíti a nemzeti művelődés géniuszait (I/80. kép).

Az illusztrációk elkészítésével Kisfaludy az ismert, sokat foglalkoztatott mesterek, például Johann Blaschke mellett néhány fiatalabb, részben bécsi tartózkodása alatt megismert rajzoló és rézmetszőt – Josef Axmann, Martin Schärmer, Alexander Clarot, Melegh Gábor, Johann Nepomuk Ender – kért fel az *Aurora* illusztrációinak elkészítésére. Az *Aurora* szerkesztését Kisfaludy halála után Bajza József vette át, s az eredetileg Kisfaludy köré szerveződő *Aurora*-kör – Vörösmarty Mihály, Bajza József és Toldy Ferenc vezetésével – jelentős befolyást gyakorolt a hazai irodalmi életre. Az almanach illusztráltatási gyakorlata azonban lassan megváltozott: az 1832. évi kötetben még találunk nemzeti történeti érdekű metszeteket, a későbbiekben azonban – feltehetően az 1820-as évek nemesi függetlenségi mozgalmanak visszaesésével párhuzamosan – a múlt helyett egyre inkább a jelen értékeinek bemutatására került a hangsúly. A kor kiemelkedő személyeinek – Wesselényi Miklós (1834), Széchenyi István (1835), Kölcsey Ferenc (1836), Vörösmarty Mihály (1837) – portréi mellett a nagy ütemben fejlődő Pest-Buda látképei (1834) kaptak helyet a kiadványban. Az ún. szépséggalériák (Schönheitengalerie) külföldi divatjához igazodó biedermeier női arcképeknek (1834) és a külföldről készen vásárolt, polgári életképeket ábrázoló metszeteknek (1835, 1836) a térnyerése a vásárlói igény változását és a történelmi témák háttérbe szorulását jelzi. Csupán az utolsó, 1837. évi kötetben találkozunk újra hazai történeti témájú ábrázolásokkal, köztük azzal a három metszettel, mely Kisfaludy Károly *Csák Máté* című, befejezetlen drámáját illusztrálta. Még erőteljesebben érvényesült ez a szemlélet az 1834–1835-ben Szemere Pál által szerkesztett, az *Aurora*-pórt kibővítő másik *Aurorában*, melyben csupa külföldi témájú illusztrációval és biedermeier szépségek arcképeivel találkozunk.

I/90 ■ Martin Schärmer –
Josef Axmann – Johann
Blaschke: *Dobozy*. Illusztráció
az *Aurorából*, 1822

I/91 ■ Ismeretlen
mester: *Dobozi Mihály
és felesége*, 1822 után

A nemzeti történelemből vett témák (*Zrínyi Miklós búcsúja feleségétől Szigetvár ostroma előtt*, III/77. kép, Attila és Leó pápa találkozása, Szent István adakozása) Szeder Fábián 1828-tól Esztergomban kiadott *Uránia Nemzeti Almanachjában* is helyet kaptak. Bár a metszetek nagy részét pesti mesterektől rendelte meg (Lehnhardt Sámuel, Perlasca Domokos, Kärbling János, Orbán Gábor, Gerendás József), az almanachot megjelentető Beimel József bécsi művészeknek is megbízásokat adott. Carl Rahl és Joseph Stöber rézmetszők mellett például Karl Rußnak, aki 1810-től János főherceg udvari festőjeként, 1818-tól pedig a bécsi Belvedere képgyűjteményének felügyelőjeként tevékenykedett, illetve fiának, Leander Rußnak.

Az almanachok irodalmi és illusztrációs anyaga tekintetbe vette a női olvasók igényeit is. Ez a korszak almanachkiadóinak másutt is törekvése volt: Igaz Sámuel a *Hébéjét* a „mind két Nembéli pallérozottabb ízlésű” olvasóknak szánja. A női erényeket bemutató elbeszélések és metszetek, illetve a kiemelkedő történelmi nőalakokról szóló írások a női

öntudat és hivatástudat megerősítését, a különböző női szerepkörök megismertetését szolgálták. Az almanachok – különösen az *Aurora* – írásaiban és illusztrációiban kirajzolódott egy női nemzeti panteon körvonala is: a hősiesség legkiemelkedőbb példáiként Rozgonyi Cecília, a magyar amazon (Borbély Heléna) vagy Zrínyi Ilona szerepelt. Az erkölcsi tisztaságot Dobozi Mihály felesége, az önfeláldozó hűséget *A szép Eszter*, a szent életű középkori királylányok kegyességét Nagy Lajos király leánya, Hedvig (I/89. kép) vagy II. András leánya, Erzsébet ábrázolása jelenítette meg. A nőknek a kultúra támogatásában elfoglalt korabeli szerepét jelzi, hogy az *Aurora* első kötetében helyet kapott a kiadvány védnöknőjének, Karolina Augusta császárnénak a portréja is.⁵³⁷

A hazai almanachok történeti ábrázolásain – s ugyanez figyelhető meg a történelmi témájú könyv-illusztrációkon általában is – barokk, klasszicista, romantikus és biedermeier stíuselemekkel egyaránt találkozunk, néha – mint például az *Aurora Hedvig* című metszetén – akár egy-egy képen belül is. Az

alkalmanként színpadiasan túlhangsúlyozott gesztusokban nemcsak a romantika szenvedélyességét fedezhetjük fel, hanem a korban népszerű deklamáló színművészet mimikai kézikönyvekben oktató előadásmódjának hatását is. A romantika erősödését jelzi, hogy az először az 1790-es évek közepkori témájú kísértethistóriáinak és lovagregényeinek illusztrációin feltűnő gótizáló építészeti elemek az 1820-as évek irodalmi almanachjaiban a korábbiaknál nagyobb teret, hangsúlyosabb szerepet kapnak.⁵³⁸

A német és a magyar nyelvű irodalmi almanachok szerzői és illusztrátori gárdájában megfigyelhető személyi egyezések, illetve a nemzeti tematika közös volta mellett kapcsolatokat fedezhetünk fel⁵³⁹ az almanachillusztrációk hatástörténetében is. Egyes kompozíciók olyan kedvelté váltak, hogy több festő is olajfestményeken dolgozta fel azokat. A legismertebbek közé tartozik az *Aurora* Dobozi Mihályt és feleségét ábrázoló kompozíciója⁵⁴⁰ (I/90. kép), melynek több olajfestmény másolata és feldolgozása is ismert⁵⁴¹ (I/91. kép), litografált másolata pedig bekerült az angol mintára létrehozott, enciklopédikus-ismeretterjesztő jellegű pozsonyi *Fillértár* képei közé.⁵⁴² A történet népszerűségét jelzi, hogy ábrázolásai felbukkantak a vizuális szórákoztatás populáris médiumaiban is: az 1820–1840-es években egyes jeleneteit „élőképként, többjelenetes történelmi tablóként” adták elő, alkalmanként „az Aurorában kiadott festés szerint”.⁵⁴³ A kiadványokban közölt

jelenetek némelyike a 19. századi irodalom és képzőművészet kedvelt témájává vált (Árpád pajzsra emelése, Dobozi, A magyar amazon, Zách Klára).

Peter Krafft magyarországi megrendelésre készült festményei

A 19. század első évtizedeiben, különösen a napóleoni háborúk utáni konszolidáció idején I. (II.) Ferenc megbízásai nyomán az Osztrák Birodalomban számos, az uralkodó kultuszát szolgáló alkotás született, elsősorban bécsi akadémiai mesterektől. A Habsburg uralkodói kultusz alapmotívumát az uralkodó és a nép szeretetteljes kapcsolatának ábrázolása jelentette. A képek, szobrok, metszetek és számos irodalmi mű Ferencet mint a birodalom „első polgárát”, „első munkását”, mint „népének atyját” mutatták be.⁵⁴⁴ E témák mellett külön csoportot képeztek azok az alkotások, amelyeken a napóleoni háborúkat lezáró 1814-es eseményekkel kapcsolatosan I. (II.) Ferencet mint győztest, mint Európa „felszabadítóját” ábrázolták, kiemelve szerepét a Napóleon elleni koalícióban. Így jelenik meg például a Hofburg számára festett monumentális képeken, amelyeken Peter Krafft a császár ünnepélyes bevonulását vagy a bécsi nép örömmünepét ábrázolta, megörökítve az uralkodó hazatérését Párizsból (1814. május 16.).⁵⁴⁵

■ PETER KRAFFT: I. (II.) FERENC

A magyarországi megrendelésre készült s az uralkodó politikájának legitimációjával kapcsolatos egykorú alkotások jellegükben némileg eltértek a birodalom más centrumaiban felállított művektől. Peter Krafft hazai igényeket kielégítő festményei nem csupán Ferenc uralkodói kultuszát szolgálták, hanem megjelenítették a magyar nemesség és az uralkodó szoros egymásra utaltságát is.

Az első ilyen művet Krafft a pesti megyeháza díszterme számára festette 1816-ban (I/92. kép). A megye I. (II.) Ferenc egész alakos portréjára szóló megrendelését Szveticz Jakab közvetítette;

a tényleges megbízó azonban a háttérben feltehetően Pest-Pilis-Solt vármegye főispánja, József nádor volt,⁵⁴⁶ akit még nádorrá választása előtt, 1795 szeptemberében iktattak be e tisztségbe, s aki 1792. június 6-án személyesen vett részt bátyja, Ferenc magyar királlyá koronázásán. József nádor a magyar nemesi felkelés, az insurrectio főkapitányi tisztét is betöltötte; ez a szokásos, országgyűlésenként megszavazott „portális”, toborzott katonaságon túl a nemesség hadviselését jelentette. A nádort ábrázoló képmások között több példányban is fennmaradt egész alakos,